

מבט על, גיליון 71, 8 בספטמבר 2008

פירוק יונגביון: ארה"ב-צפון קוריאה – המשך ההליכה על הסף

אמילי לנדאו

באוקטובר 2007, הסכימה צפון קוריאה, במסגרת שיחות "השישייה" שמטרתן היתה לעצור את תכניותיה הגרעיניות של צפון קוריאה, להשבית את כל מתקניה הגרעיניים. בשלהי השנה החולפת, היא אכן החלה בהשבת המתקנים ביונגביון. ואולם, בשבוע האחרון של אוגוסט 2008 הודיעה צפון קוריאה על עצירת התהליך, בשל הימנעותה של ארצות הברית מלממש את הבטחתה להסיר את צפון קוריאה מרשימת המדינות התומכות בטרור. הציפייה הייתה שארצות הברית אכן תנקוט צעד זה, בעקבות הדו"ח שהגישה צפון קוריאה בסוף חודש יוני 2008 (לאחר עיכוב של חצי שנה) על תוכנית הגרעין שלה ועל פעילויותיה הגרעיניות. מייד לאחר הגשת הדו"ח, פוצצה צפון קוריאה באופן פומבי ודרמטי את מגדל הקירור במתחם הכור הגרעיני ביונגביון, מהלך שלווה בציפיה מצדה למחווה דרמטית בתמורה.

ארה"ב לא קיימה את הבטחתה להסיר את צפון קוריאה מרשימת המדינות התומכות בטרור משום שלא באה על סיפוקה מהדו"ח שהגישה צפון קוריאה, וזו מצדה לא נתנה את הסכמתה לתוכנית מקיפה לאימות תוכן הדו"ח, צעד שהיה מחייב מתן רשות למומחים חיצוניים להיכנס למדינה ולבדוק את המצב בשטח, שכן לתפיסתה, צעד זה מהווה פיקוח פולשני ו"חיפוש בית" מהסוג שבצעה ארצות הברית בעיראק.

התוצאה היא הודעתה של צפון קוריאה מהעת האחרונה. אם תממש את איומה ותתחיל לשקם את האתר ביונגביון, יהיה בכך משום הפיכת הקערה על פיה ונסיגה, ולו גם זמנית, מההישג המרכזי של השיחות עם צפון קוריאה שהתקיימו במשך 5 השנים האחרונות – הסכם ומימוש חלקי של הקפאת פעילות הכור הגרעיני שלה ביונגביון, מקור הפלוטוניום לנשק גרעיני. ואולם, האפשרות הסבירה יותר היא שתימצא פשרה כלשהי. אכן, מאז 2002, תהליך ההתמודדות עם פעילויות הגרעין של צפון קוריאה ידע מכשולים רבים, על פי רוב בשל חילופי האשמות הדדיים ביחס לעמידה בהסכמים ובמחויבויות קודמים. כשלא באה על סיפוקה, נטתה צפון קוריאה ליזום משברים, כמו נסיגתה מהאמנה למניעת הפצת נשק גרעיני (NPT) ב-2003, והניסוי הגרעיני שבצעה באוקטובר 2006. הבאת מחלוקות אל סף פיצוץ כדי לייצר את התנופה הנדרשת להתקדם בכיוון הרצוי לה הפכה לטקטיקה מוכרת של צפון קוריאה.

כאשר תוכניתה הגרעינית של צפון קוריאה הועלתה ב-2002 למקום גבוה בסדר היום הבין-לאומי למניעת הפצת נשק גרעיני – בשל שאלות הנוגעות למידת הציות שלה להסכם שעליו חתמה עם ארה"ב ב-1994 – הבהירה צפון קוריאה בצורה שאינה משתמעת לשני פנים את רצונה לשאת ולתת על סוגייה זו ישירות עם ארצות הברית. אי נכונותה של האחרונה לקבל דרישה זו ולשאת ולתת בשיחות בילטרליות עם צפון קוריאה הובילה להקמתה בקיץ 2003 של מסגרת אזורית של שש מדינות במסגרתה התקיים המשא ומתן עם צפון קוריאה. המסגרת כללה את רוסיה, סין, דרום קוריאה ויפן, שהצטרפו לשיחות בין ארצות הברית וצפון קוריאה. עם זאת, הודעתה של צפון קוריאה מסוף אוגוסט 2008 מדגישה, שאפילו במסגרת האזורית של "השישייה", היחסים הבילטרליים בין ארה"ב לצפון קוריאה הם המסגרת המשמעותית ביותר להבנת התפתחויות ולבדיקת שאיפותיה הגרעיניות של צפון קוריאה.

הצעד שנקטה צפון קוריאה בהודעתה מוכיחה שוב שעבורה, פיתוח נשק גרעיני הוא בראש ובראשונה קלף מיקוח להשגת ביטחון מדיני וכלכלי. צפון קוריאה לחצה בתחילה לקבל ערבויות בטחוניות והכרה מדינית מארצות הברית. בעת האחרונה, שיקולים כלכליים עברו לקדמת הבמה, ואספקת דלק כבד הפכה למוקד המידי של תביעותיה; אפילו הסרתה מרשימת המדינות התומכות בטרור חשובה לצפון קוריאה לא רק בגלל ההיבט העקרוני אלא משום שהישארותה ברשימה זו גוררת השלכות שליליות עבורה בתחום הכלכלי.

בשל להיטותו של הממשל האמריקני הנוכחי להצליח בהתמודדות עם מדינה מרכזית השואפת להשיג נשק גרעיני, ומאחר שצפון קוריאה נזקקת נואשות לסיוע כלכלי, הגעה להבנה בנושאים הנמצאים בוויכוח בתחום הגרעיני היא אפשרות ריאלית. זה גם מסייע להסביר מדוע, באופן כללי ועל אף דרך החתחתים תהליך פירוק תוכניתה הגרעינית של צפון קוריאה מתקדם – גם אם לאיטו.

בעוד ארצות הברית נחושה כיום לאמת את הדו"ח שצפון קוריאה הגישה ביוני 2008, בעבר היא גילתה גמישות יחסית בכל הנוגע לכמה מחששותיה הישנים ביחס לפעילויות הגרעין של צפון קוריאה. למעשה, בלהיטותה להשיג לפחות ניצחון דיפלומטי אחד בתחום אי-ההפצה, מיתנה ארצות הברית את הלחץ ב-3 סוגיות חשובות: התוכנית הסודית, על פי דיווחים מודיעיניים, של צפון קוריאה להעשרת אורניום; מאגר הנשק הגרעיני המשוער שלה; ותפקידה בהפצת טכנולוגיה וחומרים גרעיניים למדינות נוספות העלולות לעשות בהם שימוש לרעה. למעט הצהרה מאוקטובר 2007, המאשרת בשנית את מחויבותה של צפון קוריאה לאי העברת טכנולוגיה וחומרים גרעיניים למדינות אחרות, לא נדרשה צפון קוריאה להכין דו"ח פומבי מפורט בסוגיית ההפצה או בשתי הסוגיות האחרות.

סוגיית התפוצה, שתפסה את קדמת הבמה בעקבות הפעולה של ישראל על מתקן גרעיני בסוריה ב-6 בספטמבר 2007 מהווה אתגר פוטנציאלי חמור לביטחון במזרח התיכון. רכישת יכולת להבין טוב יותר את התנהגותה של צפון קוריאה כמפיצה של ידע וטכנולוגיה גרעיניים למדינות אחרות היא אחד מההיבטים החשובים ביותר של תהליך המשא ומתן שנוהל במסגרת השישה. והגישה הרכה של ארה"ב ביחס לדרישה שצפון קוריאה תתוודה על פעילויותיה בעבר בהקשר זה מעוררת תמיהה. בשלהי חודש אפריל 2008, העריכו שירותי הביון של ארה"ב בסבירות גבוהה כי סוריה שיתפה פעולה עם צפון קוריאה בהקמת המתקן שהופצץ בידי ישראל.

שאלה מכרעת שנותרת פתוחה היא טיב תפקידה של איראן, אם בכלל, בדינמיקה זו. על פי דו"ח אחד לפחות, שיתוף הפעולה היה תלת-צדדי, וצפון קוריאה וסוריה פעלו לסייע לאיראן לפתח את תוכנית הגרעין מבוססת הפלוטוניום שלה. בין אם נכון הדבר ובין אם לאו, הרי שלבטח יש מקום ללחוץ על צפון קוריאה לתת תשובות כחלק מהמשא ומתן על תוכניתה הגרעינית. ניסיון העבר הראה כי בשונה מאיראן, עבור צפון קוריאה זו שאלה של המחיר: זה עלול להיות יקר, אך ניתן לצפות שצפון קוריאה תגלה נכונות להגיע להסכם.